

МІЖРЕГІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

КОЛОМІНСЬКІ ЧИТАННЯ

*Матеріали Другого Міжнародного наукового форуму,
присвяченого пам'яті доктора психологічних наук, професора*

Наума Львовича Коломінського

м. Київ, МАУП, 19 лютого 2008 р.

Київ
ДП «Видавничий дім «Персонал»
2009

ББК 88.5я43
К 61

Редакційна колегія:

Головатий М. Ф., д-р політ. наук, проф. — головний редактор
Туриніна О. Л., канд. психол. наук, проф. — відповідальний редактор

Відповідальний редактор за випуск В. М. Чирков
(видання здійснене в рамках проекту
“Наукові праці МАУП”)

Коломінські читання: Матеріали Другого Міжнар. наук. форуму,
К 61 присвяч. пам’яті д-ра психол. наук, проф. Н. Л. Коломінського, м. Київ,
МАУП, 19 лют. 2008 р. / Редкол.: М. Ф. Головатий (голов. ред.), О. Л. Ту-
риніна (відп. ред.). — К.: ДП «Вид. дім «Персонал», 2009. — 504 с.: іл. —
Бібліогр. в кінці статей.

ISBN 978-966-608-985-7

У пропонованому збірнику публікуються статті науковців, в яких досліджується широке коло проблем соціальної психології, психології управління та організаційної психології.

Для науковців, викладачів, студентів, а також усіх, кого цікавить розвиток психологічної науки в Україні.

ББК 88.5я43

ISBN 978-966-608-985-7

© Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП), 2009
© ДП «Видавничий дім «Персонал», 2009

ЗМІСТ

Передмова	7	Жирун О. А.	Моральна свідомість як чинник професійного становлення майбутніх редакторів	82
Переднє слово	8	Донець О. І.	Жінка після розлучення: постановка теоретичних і методичних проблем	87
Розділ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ ФАХІВЦЯ.....	10	Овдієнко І. М.	Психологічні фактори взаємодії керівника загальноосвітнього навчального закладу і шкільної психологічної служби	92
Коломинський Я. Л.		Шопша О. Л.	Система роботи психолога з колективом театру з формування сприятливого соціально-психологічного клімату	98
Структура межличностного педагогического взаимодействия	11	Варлакова Є. О.	Професійні особливості майстерності психолога-конфліктолога.....	101
Максименко О. О.		Кирпач Н.	Майєвтичний діалог як засіб сприяння саморозвитку особистості в ранньому юнацькому віці	106
До питання про характеристики і класифікацію екологічної свідомості	18	Карлионова Н. В.	Акцентуации личности студентов-психологов с практической и теоретической профессиональной направленностью	116
Філіппов М. М.		Чупріна М. О.	Психологічний супровід становлення особистості фахівця в умовах організації	121
Надійність роботи спеціаліста, який працює у надзвичайних та екстремальних умовах: психофізіологічна проблема	29	Садова М. А.	Потенціал самореалізації особистості як предмет психологічного дослідження: методологічні аспекти	127
Москаленко В. В.				
Принцип суб'єктності у дослідженні економічної соціалізації особистості	38			
Ложкин Г. В.				
Маргинализм в контексте профессиональной карьеры субъекта	46			
Велитченко Л. К.				
Психологічна структура взаємодії	53			
Сивицкий В. Г.				
Психологические условия эффективности частного учреждения образования	61			
Винославська О. В., Зливков В. Л.				
Переформування структури професійної ідентичності: пошук і перспективи	70			
Сузька О. О.				
Професійна ідентичність особистості та її статусні особливості (комунікативний аспект)	76			

ПРОФЕСІЙНІ ОСОБЛИВОСТІ МАЙСТЕРНОСТІ ПСИХОЛОГА- КОНФЛІКТОЛОГА

Коломінські читання — II, 2008, 101–105

Недостатньо володіти мудрістю,
потрібно вміти нею користуватися.
Цицерон

Розглянуто особливості професійної майстерності психолога-конфліктолога, наведено модель ефективного консультанта. Детально розкрито специфіку особистісної та професійної зрілості психолога-конфліктолога.

Психологам необхідно володіти мистецтвом профілактики розв'язання конфліктів і попередження їх негативних наслідків. Засвоєні конфліктологічні знання дають консультантам можливість:

- успішно виявляти приховані внутрішні та зовнішні причини конфліктів клієнтів;
- володіти мистецтвом управління конфліктним процесом і корекції власної поведінки у конфлікті;
- виступати посередником при розв'язанні міжособистісних конфліктів.

Концептуальною основою діяльності психологів-конфліктологів є їхня професійна майстерність. На думку Н. Л. Коломінського, професійна майстерність психолога неможлива без відповідної професійної підготовки, яка передбачає розуміння власної професії як місії, спрямованої на надання людині психологіч-

ної допомоги. Така психологічна робота потребує не лише альтруїстичної спрямованості, а й конкретних професійних знань, умінь та навичок. Спробуємо розкрити професійні особливості майстерності психолога-конфліктолога.

У процесі практичної діяльності психолог має володіти досвідом і майстерністю, завдяки яким він знаходить у процесі пошуку конструктивні перспективи розв'язання конфліктів.

Висока концентрація уваги на особистості клієнта дає змогу психологу глибоко проникнути у тонкі структури психіки. Значний обсяг пам'яті психолога забезпечує йому активне слухання та концентрацію уваги при бесіді, а зорова активність спрямована на відслідковування невербальної динаміки поведінки клієнта.

Для досягнення професійної майстерності психологу-конфліктологу дуже потрібні приналежність та емпатія. Особистісна приналежність, за

висловленням Р. Мея, “це зворотний бік цікавості та радості від спілкування з людьми” [6].

Високорозвинені емоційно-емпатійні якості консультанта з питань конфліктів дають змогу легко підключатися до особистості клієнта у процесі спілкування. Емпатійний зв'язок встановлюється за важливої умови прийняття на себе переживань партнера та одночасного передання йому оптимістичного ставлення до конфліктної ситуації, що викликала деструктивні переживання. З. Фройд зазначав, що у консультанта є природжена здатність проникати в душу людини, спілкуватися на підсвідомому рівні.

У процесі інтерв'ю психолог-конфліктолог, спостерігаючи за клієнтом, виокремлює якості особистості, за якими створюється опис реальної моделі клієнта. Модель — це схема звичного реагування: “Я завжди так почуваюся...”, “А як це особисто у Вас?..”. Ця здатність необхідна для створення ідеальної чи бажаної моделі поведінки.

Після “сповіді” особистості настає стадія “тлумачення ситуації”, на якій з'ясовуються її причини і можливі наслідки. Це відбувається паралельно з виробленням нової моделі поведінки особистості у конфліктній ситуації.

Гіпотетичне мислення необхідне консультанту для прогнозування гіпотези та висування версії при розкритті споглядальних резервів особистості. Евристичність мислення психолога-конфліктолога дає йому можливість у пошуковому процесі робити відкриття у стані інсайту. Важлива також його здатність створювати абстрактні ідеальні моделі на базі аналітичних якостей розуму, здатність удосконалювати формулювання близьких і далеких цілей та вміння

підвести особистість до усвідомлення не лише проблеми, а й її причин.

У роботі психолога важливими є одержимість, постійне напруження та стурбованість кінцевим результатом консультування. А. Адлер називав це “мужністю недосконалості”, тобто вмінням сприймати невдачі та, зібравши зусилля, отримувати перемогу над ними.

Вміння утримувати клієнта на відстані, уникати емоційної близькості з ним та розуміти його проблеми — одне із складних завдань консультанта. Небажано розповідати клієнтові про свої аналогічні проблеми. “Перенесення почуттів” часто відбувається при емоційному зближенні, якщо психолог-конфліктолог виявляє готовність до емоційного відгуку. Це не завжди приводить до позитивних результатів консультування.

Треба пам'ятати, що зміни в образі життя та думках особистості призводять до нестабільності та невпевненості. Тому необхідно допомогти клієнтові перетворити зміни у резерви. К. Юнг з цього приводу говорив, що, “переживаючи душевні страждання, людина не лише зростає духовно, а й черпає сили для духовної творчості” [8]. При цьому страждання та нестабільність перетворюються у пошук і творчість, що сприяє професійній зрілості спеціаліста.

Центральним особистісним стрижнем професійної зрілості психолога-конфліктолога є формування у нього почуття власної гідності, яке базується на відчутті власної безпеки та соціальної захищеності. Для цього необхідно створити умови нормативно-правової захищеності спеціаліста і клієнта. Відсутність правового соціального захисту викликає в особистості негативні почуття: небезпечність, агресію, конфліктність. Реалізація принципу конфіденційності

певною мірою коригує стан клієнта. Проте при цьому важливо враховувати рівень його конфліктності та особистісної зрілості.

Зрілість — це стан оптимального здоров'я. Щоб досягти здоров'я, особистість повинна подолати своє прагнення отримувати підтримку з оточуючого середовища. Для цього їй необхідно віднайти нові джерела підтримки у самій собі. Коли особистість мобілізує свої ресурси для подолання конфлікту, фрустрації та страху, які виникають через відсутність підтримки з боку оточуючих та неадекватної самопідтримки, вона припиняє бути внутрішньо конфліктною та досягає зрілості.

Зрілість характеризується:

- відповідальністю;
- здатністю до активної участі у житті суспільства;
- емпатією;
- потребою турбуватися про інших людей;
- здатністю до ефективного використання знань та здібностей;
- найбільш повною самореалізацією.

Для досягнення професійної зрілості особистість проходить наступні стадії:

- 1) руйнування кліше, оскільки дії індивіда найчастіше є стереотипними;
- 2) відмова від штучності, де домінують ігрові ролі та відгомін конфлікту;
- 3) потрапляння у глухий кут внутрішньої кризи, де особистість почувається втраченою, позбавленою підтримки, обманутою;
- 4) досягнення психічного здоров'я: "смерть конфліктного "Я", "досягнення справжнього "Я".

К. Шнайдер виокремлює три важливі постулати кваліфікованого консультування:

1. Особистісна зрілість консультанта. Мається на увазі те, що консультант успішно розв'язує свої життєві проблеми, є відкритим, терплячим і щирим у ставленні до себе.
2. Соціальна зрілість консультанта. Вона означає, що консультант здатний допомогти іншим людям ефективно розв'язати їхні проблеми, є відкритим, терплячим і щирим у ставленні до клієнтів.
3. Зрілість консультанта — це процес, а не стан. А це означає, що неможливо бути зрілим завжди і скрізь.

На перетині процесів духовного, особистісного та професійного розвитку консультанта формується акмеологічна культура психолога-конфліктолога. Особистісна зрілість означає самостійність і відповідальність за прийняття життєвих і професійних рішень, здатність визначити зону найближчого розвитку та особистісного зростання, прагнення розширити простір саморозвитку. Під професійною зрілістю, за Ю. Азаровим, розуміється готовність консультанта до творчої діяльності, яка базується на професійній компетентності, педагогічній майстерності та гуманістичній спрямованості особистості, на стійкій мотивації до самовдосконалення навичок консультативної діяльності.

Психологу-конфліктологу бажано бути делікатним і не завжди активно реагувати на опір клієнта. Якщо людина відмовляється робити те, що пропонує консультант, не треба тиснути на неї, бо все одно отримаємо опір. Треба запропонувати клієнтові більш схожі на його поведінку ідентичні дії, що викличе потрібну реакцію. Треба пам'ятати: немає опору, якщо відсутній тиск. Потрібно

запропонувати кілька варіантів дій та надати особистості право обирати. Якщо жоден з варіантів не підходить, варто пошукати інші варіанти. Головне, щоб у клієнта не виникло відчуття провини, яке відбувається у зв'язку з агресією. Ф. Перлс стверджував, що провинна — це невисловлена зневага, чи “зіпсований” гнів. Вона іноді перероджується у почуття провини.

Якщо особистість гнівається на когось, але не висловлює своїх почуттів, то в результаті вона цю людину буде зневажати. У подальшому в особистості виникає відчуття сумління. Гнів часто виступає як екзистенційний біль. Треба, щоб особистість акумулювала певний емоційний досвід, який дасть їй можливість зцілення. Тому психолог-конфліктолог має прагнути не позбавляти клієнта страждань, а спрямовувати їх у позитивне русло.

До конструктивних якостей психолога-конфліктолога належать відкритість, безпосередність і природність як форма чесності, яка є великою перевагою у консультанта. Наявність цих якостей свідчить про цілісність більш глибинних рівнів свідомості спеціаліста. Це виявляється у досягненні єдності підсвідомих спонук і свідомо поставлених цілей.

Відкритість і безпосередність особистості свідчать про стійкий душевний стан. “Людина, яка перебуває у напружених взаєминах зі своїми інстинктами, не може дозволити собі відкритості через страх, що злий пес інстинкту, що вирвався із підсвідомого, може в одну мить розірвати на шматки її добре ім'я”, — стверджує Р. Мей [6].

До конструктивних якостей психолога-конфліктолога також належать творча свобода і пошук, які розвивають неповторність та оригі-

нальність. Шаблони і стереотипи закріпачують творчу особистість та її здатність до самовираження. “Оригінальна людина легше та швидше пристосовується до змін, які постійно відбуваються у житті, і тим самим завжди залишається активним учасником нескінченного творчого процесу життя, передусім процесу споглядання свого унікального “Я”, — підкреслює Р. Мей [6].

У процесі консультування психологу бажано вибудовувати для клієнтів питання-пастки, які є предметом для розмірковування. При цьому виникає суперечність, але особистість повинна сама зробити вибір: або змінити свій життєвий принцип, або змінити ставлення до конфліктної ситуації.

Консультант має отримувати задоволення не лише від позитивного результату, а й від процесу консультування, радіючи особистісному зростанню клієнта.

Насамкінець виокремимо думку, яку психологу-конфліктологу варто усвідомити: можливості консультування не є безмежними. Консультанту не слід прагнути цілком розкрити особистість. “Головне для нього — об'єктивно вислухати розповідь клієнта, допомогти йому “сповідатися” та з'ясувати всі сторони його проблеми. Також необхідно визначити чинники, що породили проблему особистості, виявити зв'язки, які дадуть можливість клієнтові по-новому поглянути на себе, бо їх розуміння допоможе йому впоратися із труднощами. Що менше у консультанта досвіду, то більше часу треба витратити на слухання клієнта, обережніше висловлювати можливий варіант тлумачень”, — радить Р. Мей.

На підставі цього можна сформулювати екологічний принцип індивідуального консультування, перефра-

зувавши висловлювання скульптора О. Родена, який, відповідаючи на запитання, як йому вдається створювати шедеври, сказав, що він просто бере граніт та відкидає все непотрібне. Отже, цей принцип має полягати у наступному: не ліпити знову особистість, а допомогти їй, розв'язавши її внутрішні конфлікти, відкинувши все непотрібне та деструктивне, самостійно виробити оновлену модель поведінки у конфліктних ситуаціях чи нові стратегії життя.

Література

1. Вишнякова Н. Ф. Конфликтология: Учеб. пособие. — 3-е изд. — Минск: Университетское, 2002. — 318 с.
2. Колесникова Г. И., Берковченко Е. С., Волочай А. В. Психологический практикум по консультированию: Учеб. пособие. — Ростов н/Д: Феникс, 2007. — 318 с.
3. Коломінський Н. Л. Методологічні засади професійної підготовки практичного психолога // Практична психологія та соціальна робота. — 2003. — № 4. — С. 12–13.
4. Лысенко Е. М., Молодиченко Т. А. Групповое психологическое консультирование: Крат. курс лекций. — М.: ВЛАДОС-ПРЕСС, 2006. — 159 с.
5. Лысенко Е. М., Молодиченко Т. А. Индивидуальное психологическое консультирование: Крат. курс лекций. — М.: ВЛАДОС-ПРЕСС, 2006. — 159 с.
6. Мэй Р. Искусство психологического консультирования. — М., 1994.
7. Цимбалюк І. М. Психологічне консультивання та корекція. Модульно-рейтинговий курс: Навч. посіб. — К: ВЖ “Професіонал”, 2005. — 656 с.
8. Юнг К. Г. Конфликты детской души. — М., 1995.

Наведена модель професійної майстерності психолога-конфліктолога з першого погляду може здатися занадто величною та нездійсненною. Проте саме до такої моделі повинен прагнути фахівець, якщо він хоче бути творчим майстром психологічного консультивання. До того ж властивості особистості психолога-конфліктолога можуть бути і метою психологічного консультивання, оскільки поява цих якостей у клієнта може стати показником ефективного надання йому психологічної допомоги.

Представленная модель профессионального мастерства психолога-конфликтолога на первый взгляд может показаться величественной и неосуществимой. Однако именно к такой модели должен стремиться специалист, если он хочет быть творческим мастером психологического консультирования. К тому же свойства личности психолога-конфликтолога могут быть и целью психологического консультирования, поскольку появление этих качеств у клиента может стать показателем эффективного оказания ему психологической помощи.

The model of professional skill of the psychologist-conflictologist at first sight can seem majestic and impracticable. However the expert if wishes to be not the technical handicraftsman, and should aspire to such model the creative master of psychological consultation. Besides properties of the person of the psychologist-conflictologist can be and the purpose of psychological consultation as occurrence of these qualities in the client can become a parameter effective ending of the psychological help.